

Onbekend Heemstede: Kerken van Heemstede

Hoe was de situatie toen en hoe is de situatie nu. In deze serie laten we foto's zien uit het (grijze) verleden uit het archief van de HVHB en/of het NHA.

De foto's van de huidige situatie van Harry Opheikens betreffen beelden van exact dezelfde locatie als de oude foto's, maar dan op het moment vlak voor het verschijnen van het artikel in de Heemsteder.

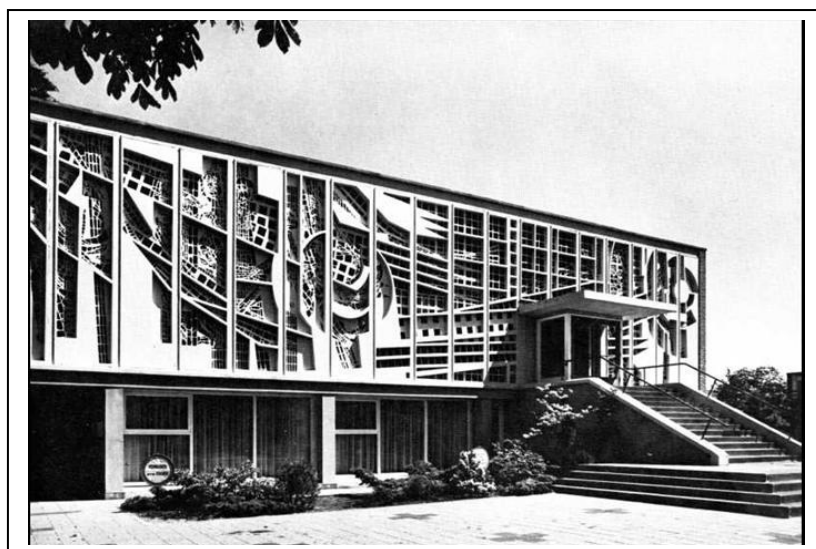
Van 21 mei 2014 tot en met 30 juli 2014 verschenen in *de Heemsteder* artikelen over de Kerken van Heemstede. Hieronder hebben we deze artikelen gebundeld. Sommige Kerken zijn verdwenen, andere kerken zijn nog volop in gebruik, maar niet altijd in de hoedanigheid waar ze voor gebouwd zijn.

Pinksterkerk, Camplaan

De eerste steen voor deze Gereformeerde Kerk is gelegd op 3 november 1956. In de stijl van het naoorlogs modernisme is De Pinksterkerk in 1956-1957 gebouwd onder architectuur van het bureau Chr. Nielsen, J.H.C. Spruit en W. van der Kuilen. Gekozen is voor een filigraingevel, bestaande uit betonelementen, waarin gekleurd glas voor de verlichting zorgt. Aannemer

is D. Versloot te Nieuwerbrug geweest en de totale kosten bedroegen 400.000 gulden. Op 20 juni 1957 is de kerk geopend door burgemeester Van Rappard.

Op 15 oktober 2007 presenteerde minister Plasterk van Cultuur een voorlopige lijst van '100 topmonumenten' uit de wederopbouwperiode tussen 1940 en 1958. Daarop staat ook de

Pinksterkerk aan de Camplaan. Intussen is het gebouw opgenomen op de lijst van beschermde rijksmonumenten. Dit jaar is het het gasthuis voor de Kunstbeurs geweest. Meer informatie is terug te vinden op verschillende sites. De foto van toen is uit de jaren 60. De foto van nu is van 19 mei 2014.

Onze Lieve Vrouw Hemelvaart, Valkenburgerplein

In de beginjaren van de twintigste eeuw groeide de bevolking van Heemstede enorm. Omdat men vreesde dat de St. Bavo op de Herenweg onvoldoende ruimte zou hebben bouwde men in "Oostelijk Heemstede" een extra kerk. Bij Bisschoppelijk Besluit van 14 maart 1927 werd een nieuwe rooms-katholieke parochie opgericht onder de naam Onze Lieve Vrouw Hemelvaart. De kerk heeft in de loop van de jaren veel veranderingen gezien op het Valkenburgerplein, zoals te zien is op een ansichtkaart uit de jaren 50 en de foto van nu in 26 mei 2014.

De Opstandingskerk, Koediefslaan

In 1920-1921 werd de eerste gereformeerde kerk van Heemstede gebouwd. In de eerste jaren Koediefslaankerk genaamd, maar na 1962 kreeg het de naam “De Opstandingskerk”. In 1991 werd de kerk gesloopt. Op die plek staat nu een appartementencomplex. De pastorie en de voormalige kosterij staan er nog. Hoewel de prachtige kerk anders doet vermoeden begon de kerk in een bollenschuur. Als u het hele verhaal over de kerk wilt weten dan moet u Heerlijkheden nummer 160 bestellen. Op de toefoto uit het HVHB-archief een rustige Koediefslaan met kale bomen. Op de foto van 2 juni 2014 onttrekt al het groen een goede vergelijking.

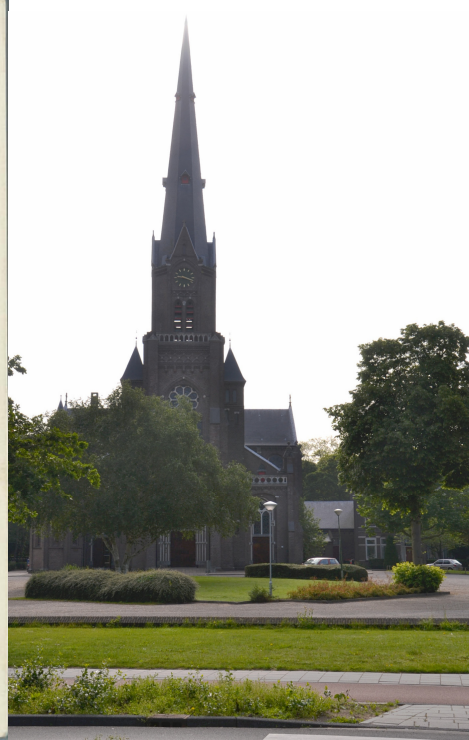

Hierboven nog even een duidelijker beeld van de kerk en hieronder een foto van Theo Oud van de huidige situatie.

St. Bavo, hoek Herenweg/Kerklaan

Het is een komen en gaan van kerkgebouwen en, vooral locaties. De bouwvalligheid van diverse kerkgebouwen is mede oorzaak van het bouwen van nieuwe kerken. Pastoor J.C.H. Muré kocht in 1875 een stuk grond op de hoek van de Herenweg en de Kerklaan, de overplaats van het voormalige landgoed Knapenburg, voor de bouw van een nieuwe kerk. De kosten werden begroot op 118.000 gulden. Op 4 april 1878 werd de eerste steen gelegd en op 1 oktober 1878 werd de kerk ingewijd. Rob van der Veldt vertelde via Facebook (Nostalgisch Heemstede): "Ik zat op de Antoniuschool en, als er een begrafenis of bruiloft was, dan gingen wij als misdienaar helpen in de kerk en dan kreeg je een gulden. Op de toefoto staat nog het Heilig-Hartbeeld. Dat stond er tussen 1926 en 1964. Op de foto van 9 juni 2014 staat het beeld er niet meer, maar de kerk staat nog fier overeind met rechts de pastorie en links de toegang tot de begraafplaats.

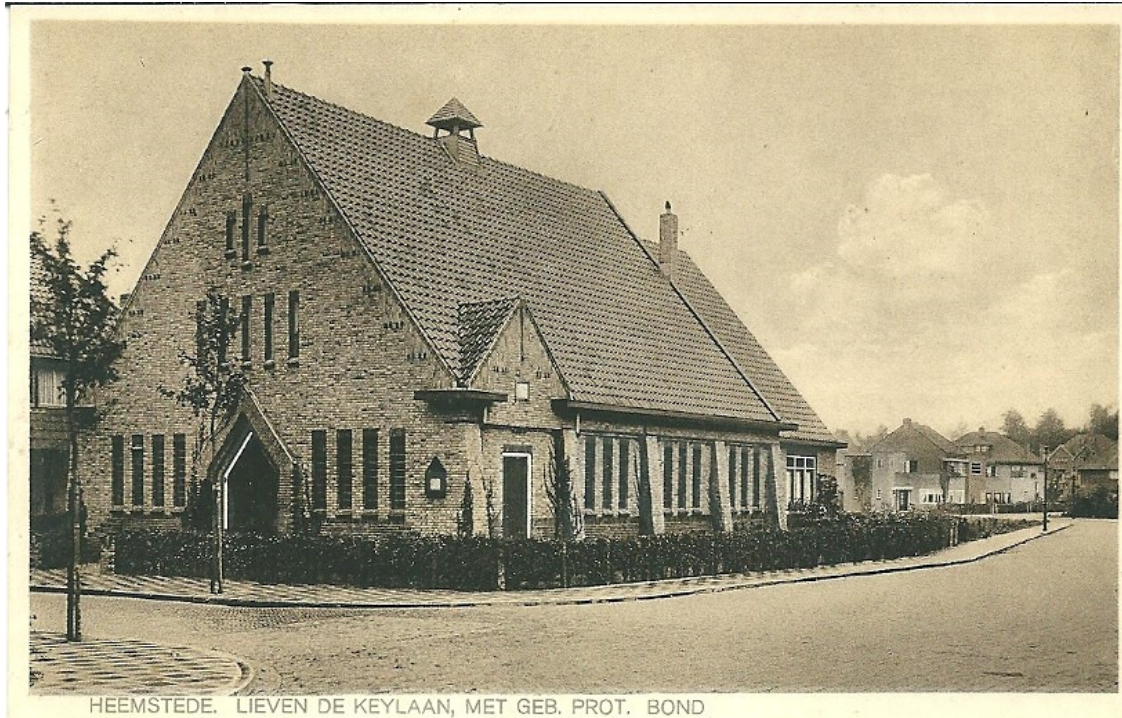

De kerk is vele malen vereeuwigd, maar voor de locatie nemen we deze overzichtsfoto uit de collectie van Fer van Buuren.

De Kleine Vermaning, hoek Postlaan/de Lieven de Keylaan.

Dit pand met kosterswoning is in 1926 als verenigingsgebouw en kerk van de Nederlandse Protestantenvbond, afdeling Heemstede-Bennebroek gebouwd onder architectuur van H. Tuninga. Na opheffing van deze afdeling van de NPB in 1996 is, na een interne verbouwing, het gebouw in gebruik genomen door de "Vereenigde Doopsgezinde Gemeente" te Haarlem. In aansluiting op de 'Grote Vermaning' in de Spaarnestad de 'Kleine Vermaning' genoemd. (Vermaning is een oude naam voor een Doopsgezinde kerk, Bron Librariana). Op de toefoto is het stil in de straat. Op de foto van 14 juni 2014 is er veel parkeergelegenheid nodig.

Petrakerk, Limburglaan

De Gereformeerde Kerken vrijgemaakt in Nederland vormen een protestants kerkgenootschap dat ontstond uit de zogeheten Vrijmaking in 1944 en volgende jaren ontleend aan de Acte van vrijmaking van *vrijmaking of wederkeer*. Het kerkgenootschap waarvan de vrijgemaakten zich afscheidten zijn de Gereformeerde Kerken (opgegaan in de Protestantse Kerk in Nederland).

De kerk is in 1966 (een ontwerp van de architecten Bom en Ingwersen) in gebruik genomen. Na de scheuring in 1969 binnen het kerkgenootschap Gereformeerd Kerken Vrijgemaakt is de kerk in gebruik als Nederlandse Gereformeerde Kerk. In 1998 is er een verbouwing geweest.

De toefoto is een opname uit 1968 van André van Dijk uit Veenendaal. Op de foto van 25 juni 2014 zijn de veranderingen duidelijk zichtbaar.

Een paar dagen later was de nufoto alweer achterhaald. Op 1 juli werd de toren gesloopt en dat werd vastgelegd door Nanco Roos. Ook het muurtje werd weggehaald.

Dat werd dan een goede reden om een iets actuelere foto zonder toren te maken op 7 juli.

Heemkerk, Herenweg

De geschiedenis van beweging van de 'broeders' of wel de 'vergadering van gelovigen' gaat in Nederland zo'n 175 jaar terug.

De 'broeders' in Heemstede hebben zo'n 85 jaar geleden besloten een eigen gebouw te bouwen voor hun samenkomsten. Het gebouw - 's Herenweg - dateert uit 1930 en is een ontwerp van de architect Jacobus Johannes (Co) Brandes (1884-1955), die in 1910 in Heemstede woonde.

Het kerkgebouw aan de Herenweg 141 is een Gemeente monument. De naam 's Herenweg heeft een dubbele betekenis. Het staat aan de Herenweg en de bezoekers streven er naar 's Heren weg te bewandelen, dat wil zeggen de weg van de Heer Jezus. In 1987 krijgt architect John M. Griffioen de opdracht een aanbouw te realiseren ten behoeve van een crèche en keuken. In 1989 is deze uitbreiding achter het gebouw gerealiseerd.

De vergadering van gelovigen in Heemstede hanteert de naam 'de Heemkerk'. HEEM doet natuurlijk direct denken aan Heemstede. HEEM betekent letterlijk besloten boerenerf. Het woord HEEM is afkomstig van het Germaanse woord haima, dat woning betekende en is verwant aan het Engelse home en het Duitse Heim(at).

De toenfoto stamt uit 1988. De foto van nu is van 28 juni 2014, waarop rechts de uitbouw is te zien.

Architect John Griffioen schreef nog het volgende over de kerk:

“Op onze website is veel terug te vinden over het ‘ontstaan’ en achtergronden van de beweging van de ‘broeders’ of wel de ‘vergadering van gelovigen’. Onze geschiedenis gaat zo’n 185 jaar terug en in Nederland zo’n 175 jaar. In veel plaatsen kwamen gelovigen bij elkaar. Zo ook in deze omgeving: IJmuiden, Beverwijk, Amsterdam, Zaandijk, Heemstede, Haarlem, Aalsmeer, Hillegom, enzovoorts. Sommige plaatselijke gemeenten zijn samengegaan met andere of zijn door vergrijzing opgeheven (waaronder IJmuiden, Beverwijk en Haarlem).

Omdat we meer een beweging (een organisme) zijn dan een organisatie of kerkgenootschap, doen wij ook niet aan enige georganiseerde geschiedschrijving.

De ‘broeders’ in Heemstede hebben zo’n 85 jaar geleden besloten een eigen gebouw te bouwen voor hun samenkomsten. Het gebouw - ‘s Herenweg’ - dateert uit 1930 en is een ontwerp van de architect Jacobus Johannes (Co) Brandes (1884-1955) die in 1910 in Heemstede woonde. We kunnen dus in elk geval stellen dat de Vergadering van gelovigen al ruim 90 jaar in Heemstede vertegenwoordigd is. Waarschijnlijk wel veel langer, omdat in de begintijd veelal sprake was van huisgemeentes of dat men kerkruimte huurde.

(Co Brandes heeft meerdere gebouwen voor de “Vergadering van gelovigen” in Nederland ontworpen.)

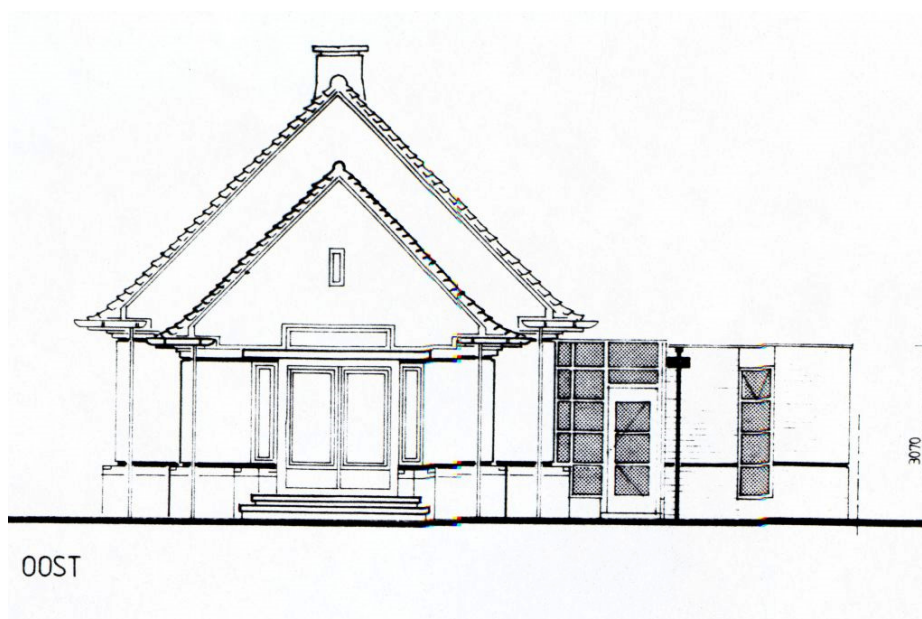
Het kerkgebouw aan de Herenweg 141 is een Gemeente monument. Op de luifel van het gebouw staan de letters ‘s Herenweg. Deze benaming heeft een dubbele betekenis. Het staat aan de Herenweg en de bezoekers streven er naar ‘s Heren weg te bewandelen, dat wil zeggen de weg van de Heer Jezus.

Aan het exterieur van het gebouw is sinds de begintijd niets veranderd. Oude foto's zullen, als die bestaan, dus hetzelfde beeld geven als de huidige situatie. In 1987 kreeg architect John M. Griffioen, die deel uitmaakte van de geloofsgemeenschap, de opdracht een aanbouw te realiseren ten behoeve van een crèche en keuken. In 1989 is deze uitbreiding achter het gebouw gerealiseerd. De aanbouw is los van het bestaande gebouw ontworpen en wordt slechts door een glazen tussenbouw verbonden met het bestaande gebouw. De architect, die toen in Heemstede gevestigd was, heeft de uitbreiding met respect voor de bestaande vormgeving ontworpen. Zo is een typisch element van de Jugendstil van de bestaande bouw in de nieuwe aanbouw overgenomen. De zwarte belijning van een terug liggende gevelsteen is in de nieuwbouw doorgezet.

Kort na de realisatie van de uitbreiding is ook een doopvont in de vloer van het bestaande gebouw aangebracht. Bij de Vergadering van gelovigen is het de gewoonte te dopen door onderdompeling en tot 1989 moest de gemeenschap in Heemstede uitwijken naar het lokaal van de gemeente in Zaandijk, die wel over een eigen doopvont beschikte.

De vergadering van gelovigen in Heemstede hanteert voor de herkenning op internet en in de omgeving de naam ‘de Heemkerk’. HEEM doet natuurlijk direct denken aan Heemstede. HEEM betekent letterlijk besloten boerenerf. Het woord HEEM is afkomstig van het Germaanse woord haima, dat woning betekende en is verwant aan het Engelse home en het Duitse Heim(at).

Met ‘de Heemkerk’ willen zij uitdrukking geven aan wat ze ook willen zijn: een beschutte plek en een veilig thuis voor gemeenteleden en voor ieder die op zoek is naar God. Die gemeenschap met elkaar komt ook tot uitdrukking in het logo van de Heemkerk.”

Het ontwerp voor de aanbouw

Bollenschuur (tijdelijke kerk), Crayenestersingel

Het ziet er absoluut niet uit als een kerk, maar toch heeft de in 1957 afgebroken Bollenschuur aan de Crayenestersingel als kerk dienst gedaan. De Gereformeerden waren druk doende om een kerk te realiseren in Heemstede. Uiteindelijk zou er een kerk gebouwd worden op de Koediefsaan. Met een sobere indeling kon de Bollenschuur van Roozen tijdelijk als kerk plek bieden aan 250 mensen en op tweede Paasdag 9 april 1917 werd de eerste dienst gehouden. Op 16 mei 1921 hield de kerkelijke functie van de Bollenschuur op. Als u het hele verhaal over de kerk wilt weten dan moet u Heerlijkheden nummer 160 bestellen. Op de prachtige toefoto uit het HVHB-archief een rustige Crayenestersingel. Op de foto van 7 juli 2014 is, ondanks dezelfde fotolocatie, het beeld duidelijk verandert. De bollenschuur (tijdelijk gereformeerde kerk) stond op de plaats van Crayenestersingel 12-20. De schuur werd in 1957 gesloopt en de huizen zijn ook uit dat jaar (althans de bouwtekeningen).

Hieronder nog even een foto van de Bollenschuur en de situatie op 7 juli 2014.

Berkenrode, Herenweg

De volgende informatie komt van het HVHB (Ellen Kerkvliet).

De houten kerk

Dankzij de katholieke heer van Berkenrode, Hendrik van Alkemade, verbeterde de situatie. Hij had een eigen huiskapelaan en een huiskapel, de St. Agathakapel. Daar mochten vanaf 1666 behalve de zeven gezinnen van de heerlijkheid Berkenrode ook de ongeveer 500 katholieken van Heemstede de mis bijwonen.

Toen Van Alkemade in 1690 overleed en de heerlijkheid werd gekocht door de protestant Benjamin Poulle, leken de moeilijkheden weer van voren af aan te beginnen. Maar Poulle was de kwaadste niet. Hij gaf in 1693 toestemming om op het terrein van Berkenrode, iets ten zuiden van buitenplaats Knapenburg, een houten kerk neer te zetten. Dat is waar later de Henricusschool kwam en tegenwoordig het appartementencomplex Westerduin staat. Voor de grond moest jaarlijks 63 gulden aan erfpacht betaald worden. De eerste pastoor was Franciscus Christophorus Basius.

De stenen kerk

Toen in 1798 de vrijheid van godsdienst werd ingesteld, mochten de katholieken openlijk voor hun geloof uitkomen en was de overheid bereid tot het geven van subsidie voor de bouw of het herstel van kerken. In 1807 stuurde het kerkbestuur een brief aan de minister van Binnenlandse Zaken met het verzoek tot financiële steun voor het bouwen van een nieuwe kerk. In die brief werd de toestand van de houten kerk als volgt beschreven: *'De kerk van Berkenrode is een zeer laag en bedompen gebouw. De muren zijn gescheurd en het dreigt in te storten.'*

Bovendien was het kerkje, na ruim honderd jaar dienst te hebben gedaan, veel te klein geworden. Sinds de bouw was het aantal gelovigen verdrievoudigd. Door de welvarende blekerijen in deze buurt was er namelijk veel werkgelegenheid en dat zorgde voor de immigratie van veel katholieke zuiderlingen.

In het vertrouwen dat zowel de kerkgangers als de regering voor het benodigde geld zouden zorgen, gaf pastoor Lambertus Geeres de opdracht tot het bouwen van een nieuwe kerk.

De toenmalige heer van Berkenrode, Jan Pieter van Wickevoort Crommelin, was al net zo ruimdenkend als zijn voorgangers. Ook hij was protestant, maar verleende alle medewerking en liet zijn jongste zoon Henri Samuel op 1 juli 1817 de eerste steen leggen. Tragisch was dat precies op de dag waarop de kerk werd ingewijd bouwpastoor Geeres na een ziekte van slechts drie dagen overleed.

Waterstaatskerk

Vreemd genoeg is over de kerk van Berkenrode niet zoveel bekend. Hoe het gebouw er uit zag weten we alleen dankzij enkele afbeeldingen. Ook weten we dat het ongeveer gestaan heeft op de plaats van het huidige kantorencomplex Berkenhof (Herenweg 103A) De patroonheilige was de heilige Bavo, wiens naam we overigens ook al in geschriften over het houten kerkje tegenkomen.

Al gauw werd ook deze nieuwe kerk te klein. Na de katholieke blekers waren het halverwege de 19de eeuw de bloembollenkwekers die voor een overvolle kerk zorgden.

Om de katholieken tegemoet te komen konden ze rekenen op steun van de overheid. Maar dan moesten het ontwerp en de bouw wel goedgekeurd zijn door een ambtenaar van het ministerie van Waterstaat. De aldus ontstane kerken werden daarom ook wel Waterstaatskerken genoemd. Onder toezicht van waterstaatsambtenaar H.H. Dansdorp zijn tekeningen gemaakt om de bestaande kerk te vergroten. Pastoor Jacobus Tielen vroeg 12.000 gulden subsidie, hij kreeg slechts 4500 gulden. Maar, mede dankzij de gulle giften van de parochianen kon de verbouwing in 1837 toch doorgaan. De eerste steen hiervoor werd gelegd door de toenmalige heer van Berkenrode Arnoud van Wickevoort Crommelin.

De toefoto komt uit het Noord Hollands Archief en is een prent van ca. 1835. Elke vorm van vergelijk is niet meer mogelijk. De foto van 9 juli 2014 geeft de huidige locatie weer, het kantorencomplex Berkenhof.

De Oude Kerk, Wilhelminaplein

Je kunt het de Kerk der Heemstedse kerken noemen, zeker als we het over de geschiedenis hebben. In 1347 start de bouw van de Rooms-Katholieke kapel, gesticht door graaf Willem IV (en ridder Gerrit van Heemstede). Tijdens het beleg van Haarlem in 1572 is er een gedeeltelijke verwoesting. In 1623 krijgen we een herstel met de eerste steenlegging door Nicolaas Pauw en in 1624 start de bouw van de Gereformeerde (Hervormde) kerk op de fundamenteën van de middeleeuwse kapel. Diverse verbouwingen en restauraties heeft de kerk ondergaan, waarvan in 1994-1997 de grootste.

De prachtige toenfoto uit 1900 is uit het NHA. Hoe anders is het beeld van 21 juli 2014.

De kerk is op vele momenten vastgelegd. Hierbij een aantal beelden vanuit o.a. het NHA:

De geschiedenis over de Oude Kerk kunnen we hier uitgebreid lezen:
<http://ilibrariana.wordpress.com/2012/03/30/de-oude-kerk-in-heemstede/>.

Kapel Nieuw Vredenhof, Van Oldenbarneveltlaan

Inderdaad, de kerk staat in Haarlem, maar behoorde toe aan de Protestantse Gemeente Heemstede. De protestantse gemeente is in 2006 ontstaan uit een fusie tussen de gereformeerde en hervormde kerk van Heemstede.

De Kapel Nieuw Vredenhof is gereed gekomen in 1927 en is een ontwerp van architect Harm Korringa. Heel opvallend is de houten toren. In 1967 wordt de kerk ingrijpend gerenoveerd en uitgebreid. In 2009 wordt de kerk niet meer als zodanig gebruikt en wordt te koop gezet.

De Gemeente Haarlem heeft de kerk op een monumentenlijst staan. Vanaf 2010 heeft Muilenburg Theater Techniek de Kapel in gebruik als Theater en repetitieruimte.

In 2012 is het in 1928 gebouwde orgel door de Protestantse gemeente Heemstede geschonken aan de prot. Marienkirche in Prenzlau (D).

De toefoto is redelijk recent (uit 2009) van Job van Nes met nog kale bomen. De foto van 25 juli 2014 onttrek de kerk door een volle bomengroei.

